

7. Местная жизнь // Народная жизнь. – 1917. – 4 июля (№ 92). – С. 3.
8. Народная жизнь. – 1917. – 17 нояб. (№ 201). – С. 4.
9. От Екатеринославской губернской земской управы ко всем гражданам Екатеринославской губернии // Народная жизнь. – 1917. – 19 нояб. (№ 203). – С. 1.
10. **Шичанина Ю. В.** Возникновение и изменение статуса поселения Новый Васюган в период с 1933 г. до конца 1960-х гг. // Вестн. Томск. гос. ун-та. – 2011. – № 353. – С. 133–135.
11. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.uznal.org/book_of_memory.php?bukva=13&name=33&surname=39&repression=24.

Надійшла до редколегії 17.11.2012 р.

УДК 378.097.113 (477.63) (092)

В. В. Іваненко

*Дніпропетровський національний університет
імені Олеся Гончара*

**ПОСТАТЬ АКАДЕМІКА В. І. МОССАКОВСЬКОГО
І МОДЕРНІЗАЦІЯ ДНІПРОПЕТРОВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ
В 1960-х – 1980-х рр.**

Висвітлено в жанрі спогадів деякі штрихи до професійного портрета вченого і керівника, показано його особистий внесок у модернізацію та розвиток університету за часів ректорства (1964–1986).

Ключові слова: В. І. Моссаковський, ректор, людина, особистість, патріот, університет, наука, будівництво, оновлення, прогрес.

Освещены в жанре воспоминаний некоторые штрихи к профессиональному портрету ученого и руководителя, его личный вклад в модернизацию и развитие университета в годы ректорства (1964–1986).

Ключевые слова: В. И. Моссаковский, ректор, человек, личность, патриот, университет, наука, строительство, обновление, прогресс.

Some strokes are lighted up in the genre of flashbacks to the professional portrait of scientist and leader, his personal contribution to modernization and development of university during a rector (1964–1986).

Key words: V. I. Mossakovskiy, rector, man, personality, patriot, university, science, building, update, progress.

Про Володимира Івановича Моссаковського – видатного науковця і легендарного керманіча Дніпропетровського університету 60–80-х років – сказано й написано чимало. Додати до цього щось суперсуттєве, принципово нове, мабуть, вже неможливо. І все ж спробуємо доповнити власними спостереженнями деякі штрихи до портрета цієї надзвичайно колоритної, неординарної постаті. Відразу хочу обмовитись: усе, про що йтиметься нижче, це, так би мовити, погляд «знизу», чи з висоти «другого ешелону», середньої ланки «прорабського» корпусу університету, оскільки мені не довелося попрацювати у найближчому оточенні, у безпосередній «команді» тодішнього нашого лідера, за винятком хіба що кількох останніх, дуже не простих літ його ректорства, коли я був заступником секретаря парткому.

Найперші ж враження про В. І. Моссаковського склалися в мене ще в далекі студентські роки, і асоціювалися вони здебільшого з його воістину титанічною діяльністю як... будівничого. Річ у тім, що то був час, коли територія у квадраті проспект Гагаріна, вулиці Козакова, Генерала Пушкіна, Бронетанкова являла собою гігантський будівельний майданчик, де за прикладом столичних та інших вузівських центрів розгорталася спорудження нового, унікального за змістом та масштабами університетського містечка. Молодому, енергійному, по-доброму амбітному ректору, який незадовго до того очолив такий собі провінційний вуз із розкиданими по місту застарілими навчальними приміщеннями, вдалося навіть «пробити» спеціальну урядову постанову і відповідне фінансування. Це був справді грандіозний проект, реалізація якого буквально поглинула розмаїттям своїх завдань і проблем його ініціатора й творця, стала для нього та його соратників, утім як і для всього колективу університету, серйозною школою професійного гарту, мірилом громадянської зрілості, моральності, відданості своєму обов'язку, рідній *alma mater*.

Саме в ті незабутні роки у Володимира Івановича виявився і повною мірою розкрився талант мудрого керівника потужної інтелектуальної громади, сформувались і пройшли випробування на міцність великою справою такі риси його характеру і стилю управлінського мистецтва, як цілеспрямованість, наполегливість, принциповість, вимогливість до себе та підлеглих, твердість, виняткова відповідальність за виконання ухвалених, часом доленосних для університету рішень. Впадало в око, що він як ніхто інший зміг тієї пори згуртувати навколо себе, а головне навколо визначених пріоритетів адміністративної та освітньо-наукової діяльності, добре

збалансовану команду однодумців і разом з ними повести колектив шляхом інноваційного поступу.

Власне така його креативність, запальна налаштованість на кінцевий результат у поєднанні з дивовижною працездатністю й довірою до людей багато в чому й забезпечили успіх: університетське містечко з широкою мережею сучасної навчальної, наукової та соціально-побутової інфраструктури стало реальністю. Безумовно, це одна з найбільших і особливо зримих заслуг В. І. Моссаковського як ректора – будівельника і патріота університету, своєрідний прижиттєвий пам'ятник йому. Але не єдина, бо в його послужному активі були й інші, не менш значущі в соціальному плані об'єкти – спортивно-оздоровчий табір у мальовничому куточку соснового бору поблизу мого рідного села Булахівки Павлоградського району, найбільший в Європі Акваріум для прісноводної фауни на Комсомольському (нині – Монастирському) острові, будинок для професорсько-викладацького складу, Палац спорту тощо.

А за всім цим – невтомна, виснажлива праця, максимальне напруження духовних і фізичних сил, що супроводжувалося щоденними оперативними нарадами, зустрічами з проєктантами, керівництвом генпідрядної організації – будівельно-монтажного тресту № 17, візитами до партійно-державного начальства з метою отримання підтримки у вирішенні численних організаційно-виробничих питань, «мобілізаційними» виступами в колективі, пресі.

Здавалося, що практично всі 24 години на добу він у вирі безлічі справ. І всюди встигає, не забуваючи про відкриття нових перспективних спеціальностей, кафедр, лабораторій, факультетів, про модернізацію навчально-наукового обладнання, забезпечення підготовки кадрів вищої кваліфікації – докторів наук, про поліпшення житлово-побутових умов студентства в гуртожитках. Тобто всього того, без чого важко уявити сучасний вищий навчальний заклад, тим паче з цілком зрозумілою претензією називатися «провідний». Нерідко в середовищі колег – працівників університету – і тих, кому доводилося спілкуватися з Володимиром Івановичем у різних ситуаціях поза його межами, нашого ректора жартома називали «танком», оскільки він не визнавав, по суті, ніяких перепон на шляху досягнення окреслених цілей. А ще, як на мене, – нікого й нічого не боявся, і це теж талант, чинник сильної, вольової натури. Хоч подеколи з кон'юнктурних чи якихось інших несправедливих міркувань його і намагалися загнати в глухий кут безвиході (як це трапилося, приміром, наприкінці ректорської кар'єри В. І. Моссаковського, коли «нагорі» його задумали «поставити на місце» через неба-

жання поступитися принципами в особистих стосунках з одним всемогутнім місцевим підприємцем).

Та він умів «тримати удар», принаймні зовні (внутрішні «рубці» на серці чи в душі не загал не видно!), із честю виходячи з найскрутніших, іноді просто безнадійних професійних і життєвих ситуацій, наочно демонструючи при цьому залізну волю, витримку, терпіння, не удавану, позірну, а справжню, чоловічу мужність. Для нього не існувало жодних авторитетів, окрім авторитету совісті, справедливості, наукової істини, людської порядності. У цьому я мав змогу неодноразово переконатися ще в свої аспірантські часи, працюючи у складі представницької комісії сприяння (як «штовхачі») будівництву першого, головного корпусу, діяльність якої нерідко особисто скеровував Володимир Іванович, а очолював її енергійний, «пробивний» ветеран війни і університету, професор філології О. М. Шилоський. До речі, пишаюся тим, що на мою долю випало тоді вирішення непростих питань щодо забезпечення ліфтового блоку залізобетонними конструкціями і віконних блоків – ущільнюючою резиною (з Лисичанська).

Пізніше, уже під час роботи в ректораті, я ще утвердився в правоті попередніх спостережень і оцінок щодо управлінських та людських якостей В.І. Моссаковського. Напевно, не буде перебільшенням сказати: це дійсно визначний адміністратор із неабияким організаторським хистом, науковець від Бога, зі світовим ім'ям, людина чесна, добра, тактовна. Усією своєю кипучою, багатогранною діяльністю, усім єством благородної, сповненої високих думок і намагань особистості він випромінював таку потужну енергетику, що заряджав нею не тільки найближче оточення, а й увесь колектив, стимулюючи його на нові відчутні кроки задля прогресу і майбутнього процвітання університету. Це ніби про нього говорив свого часу один із корифеїв вітчизняної фізики академік П. Капіца: «Головна ознака таланту – коли людина знає, чого хоче...».

Володимир Іванович Моссаковський чітко знав, до чого прагне, і вперто та послідовно йшов до поставленої мети, перетворюючи тим самим пересічний, маловідомий колись вуз на першокласний, добре знаний у країні та світі осередок вищої класичної освіти і науки, а заодно зростаючи й сам як керівник-новатор, учений-академік, фундатор загальнонавчальних наукових шкіл у галузі механіки деформівного твердого тіла, математичної теорії пружності, механіки крихкого руйнування. Переконали: альма матер для нього була не просто красивим словосполученням, а глибинним змістом і сенсом усього життя. Він був безмежно відданий улюбленій справі,

рідному університету, завжди носив і любив його в собі, а не себе в ньому. Це помітно вирізняло його з-поміж багатьох сучасників, у яких були дещо інші, а інколи, чого гріха таїти, й діаметрально протилежні пріоритети у ставленні до університету.

Звичайно, перебуваючи в центрі, у самій гущі повсякденного університетського життя, ректор постійно був, так би мовити, на виду і на слуху, втручався в будь-які, часто найдрібніші справи, робив зауваження співробітникам та студентам, виносив стягнення, міг навіть різко, із публічним осудом відреагувати на той чи інший негативний вчинок. Запам'ятався вислів, перефразований на кшталт відомого афоризму часів Великої Вітчизняної війни: «Увага! В корпусі Моссаковський!», що виник внаслідок ректорських відвідувань та перевірок підрозділів і став мало не крилатим в університеті. Проте він ніколи й нікого не ображав і не принижував, чудово розуміючи ціну людської гідності.

Для керівника будь-якого рангу усвідомлення цього імперативу має бути на рівні аксіоми, альфи і омеги управлінської культури, а для університетського лідера – й поготів. Адже тут формується не лише потрібний державі фахівець, а й висококультурна особистість з активною життєвою та громадянською позицією, з найвищим правом вибору в усьому і завжди. Вважаю в цьому Володимира Івановича взірцем для наслідування, хоча в його характері, стилі керівництва узвичаїлися і деякі не зовсім демократичні риси, успадковані й задіяні переважно під впливом тогочасної радянської дійсності.

В. І. Моссаковський був надзвичайно вихованою, інтелігентною, зі шляхетними нахилами і звичками людиною. З гордістю повторював Марксів вислів: «Моя улюблена справа – порпатися у книгах», мав прекрасну кількатисячну власну бібліотеку. У нього була вражаюча пам'ять, яка дозволяла йому демонструвати справді енциклопедичні знання – нестандартні, оригінальні алгоритми світосприйняття, рідкісні, зовні невибагливі, але іскрометно вразливі, уїдливі гумористичні розповіді та усмішки. Як говорили в давнину, усе прекрасне рідкісне. Водночас він захоплювався шахами, музикою, особливо класичною. З ним завжди і будь-кому було цікаво, затишно, комфортно (тільки не ледарям – знаю про це не з чуток та пліток!).

У даному контексті вельми показовими були також ініціативні зусилля інтелігента Моссаковського, спрямовані на забезпечення рішучого повороту у ставленні викладачів та студентів до освоєння іноземних мов. Він наполегливо й послідовно вимагав розширення навчальної практики й оновлення навчальних методик викладання, будучи твердо впевненим, що без знання іноземних мов нам годі й

думати про вихід на якісно нові параметри та обрії науково-технічного прогресу, створення принципово нових технологій проривного характеру, творче й ефективно використання зарубіжного досвіду в навчальному процесі в університеті, нарешті, про досягнення кращих надбань світової гуманістичної культури.

Сам же Володимир Іванович серйозно почав вивчати англійську мову, вже будучи на посту ректора, вносячи щодня до свого словничка по 50 слів, які до кінця робочого дня мали бути обов'язково засвоєні. І кінець кінцем вивчив, правда з певною специфікою у вимові, що, однак (наскільки мені відомо), не завадило йому з блиском виступати на значних міжнародних конгресах у США, Канаді, Нідерландах, Данії, Фінляндії та інших країнах. І до останнього він вивчав англійську, не втомлюючись повторювати: «Мозок, який працює, не старіє...»

З ім'ям В. І. Моссаковського пов'язана ціла епоха в історії університету, епоха насичена, багата, яскрава, позначена бурхливим розвитком навчального закладу, стрімким прямуванням до кола двох-трьох десятків так званих базових, а значить, кращих вишів колишнього Радянського Союзу. Уся різновекторна, винятково плідна ректорська діяльність, його життєві уподобання та суто людські якості є, на мою думку, своєрідним еталоном працелюбності й честі, мудрості й відповідальності, непохитної вірності обраній справі, рідній alma mater, слугують надійним дороговказом для нинішнього і прийдешніх поколінь нашого університетського братства. Насамкінець гадаю слушним навести слова професора Є. Р. Абрамовського, який пропрацював із Володимиром Івановичем практично все життя: «Під його безпосереднім керівництвом ми брали участь не тільки у назрілих справах модернізації та розвитку університету, але через нього – і в загальноцивілізаційному процесі якомога повнішого пізнання всесвіту». Коментарі тут, як кажуть, зайві.

Таким був наш «невгамовний», часом запальний, крутий, «колочий», але незмінно справедливий, за великим рахунком просто неперевершений ректор доби «розвиненого соціалізму». Таким його світлий образ і залишився в моїй свідомості, у вдячній пам'яті всіх, кому пощастило поруч із ним жити, творити й перемагати. Люди такого «калібру» і такої інтелектуальної сили ніколи не відходять у небуття – незримо вони завжди з нами.

Надійшла до редколегії 27.11.2012 р.